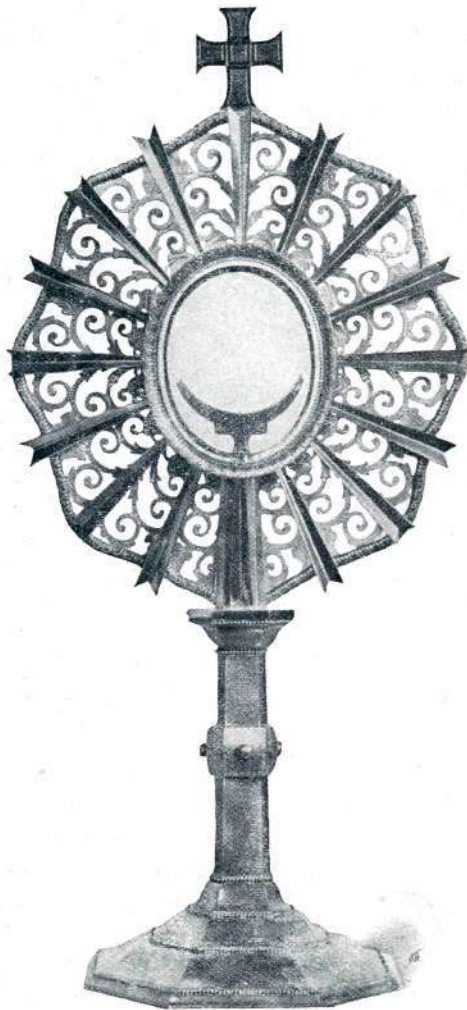

Kako more čuvstvanju človeka iz 20. stoletja odgovarjati oblika 13. stoletja? Ne more. Noben čas pred nami ni bil tako koncilianten nasproti svojemu predhodniku kot smo mi; gotika se je uprla romanski arhitekturi, renesansa zavrгла gotiko, barok je vse oblepil in preoblekel s stukom. Vedno je bilo več samozavesti kot danes. Ali bolje, do danes, kajti posvetna arhitektura se že oprasha

BRAUER: MONŠTRANCA.

zgodovinskih spon; želeli bi bilo, da se jih cerkvena tudi čimprej. Kakor se je Cerkev vedno prilagodila vsem socialnim oblikam, tako je bila tudi njena umetnost vedno izraz njenih časnih tendenc. Zakaj bi nas danes zaslužila tipika?

Pripravljalcji razstave so torej izključili brezplodna stilistična vprašanja in so postavili drugo, velepomembno načelo: oblike predmeta naj ne določa tradicija, temuč narava predmeta sama, zlasti njegova raba; če se obliki posreči, da izrazi značaj predmeta, bo — kakor kaže izkušnja — tudi

lepa. Isto načelo torej, ki vodi glavno strujo sedanjega stavbarstva, ki zida od znotraj na vun, to je: izhaja iz značaja in praktične svrhe stavbe ter z njo določa zunanjo obliko; isto načelo, mislim, ki se uveljavlja tudi v sedanjem slikarstvu. Na razstavi je mnogo del, ki dobro označujejo to tendenco; navedel bom samo par zgledov.

Plečnikova cerkev sv. Duha v Ottakringu. (Na razstavi je samo oltar in mozaicizirana oltarna stena.) Cerkev stoji v najzloglasnejšem dunajskem okraju; pred njo se razprostira grozotno prazna Schmelza, kjer še danes domujejo razni banditi; okroginokrog nje natlačene delavske kasarne, v ozadju tovarniški dimniki. Obupna velikomestna puščava v najčrnejšem pomenu. Sem v to predmestje, izgubljeno v skrbeh delavnika, mora cerkev, da pove s svojim napisom na pročelju: Der Geist ist es, der lebendig macht; das Fleisch nutzt nichts. Kako resničen nauk in kako ga je težko proletarcu oznanjevati! Če bi stala tu med brezračnimi delavskimi hišami romanska bazilika, tako solidna sama v sebi, mirna in stroga kot viteški grad, bi budila odpor in sovraštvo; v nebo stremeča gotika bi bila ironija, kakor anahronizem bi izgledali njeni visoki stolpi v sajasti megli predmestja; vesela, lahkega življenja polna renesansa bi izzivala zavist in zaničevanje. V časih, ko so nastajale te oblike, ni bilo problema velikomestnega dušnega pastirstva, in ko bi bil, bi ne bile nastale. — Plečnik se je problema lotil po svoje. Cerkev se izgublja med hišami, tovarišica jim je in sestra; v ponižnosti živi z njimi, neče se odlikovati z leskom in bogastvom. Toda če stopiš bliže, vidiš, kako je krepka, kako se sama drži in nosi, kako so iz samozavesti in prepričanja napisane besede, ki jih ima na čelu. Zunanost je zelo preprosta in vendar silna; v glavnem je samo izraz notranjih tektonskih moči, kar daje stavbi izraz monumentalne trdnosti. Fasada brez vsega nebitvenega lepoticja, zgolj enostavno formulirana konstrukcijska ideja. Vrata zelo nizka, izgledajo stlačena na minimum; bojiš se, da so prenizka, da se boš moral skloniti, kadar stopiš v cerkev. Dovolj so visoka, toda človek čuti, kakor bi ga tiščala na kolena, ko stopa v hišo božjo. Na tem izrazu velike disproporcioniranosti božjega in človeškega elementa sloni monumentalnost fasade, ki se kljub skromni visočini cerkve takoj razodene. — Notranjščina predstavlja novokrščansko baziliko: bogoslužna dvorana, kakor je bila starokrščanska, z vzvišenim korom, na katerem kraljuje oltar, tako da je viden iz vsakega kota cerkve, prostor po istem načelu omejen kakor pri starokrščanski baziliki: visoka srednja ladja z okni, dve stranski